

LASTENSUOJELUN PERHETYÖN KIRJAAMINEN

Eija Riihimäki

Opinnäytetyö
Helmikuu 2011
Sosiaalialan koulutusohjelma
Palveluohjauksen ja sosiaalityön
vaihtoehtoiset ammattiopinnot
Tampereen ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaali-alan koulutusohjelma
Palveluohjauksen ja sosiaalityön koulutusohjelma

RIIHIMÄKI, EIJA: Lastensuojelun perhetyön kirjaaminen

Opinnäytetyö 48 s., liitteet 3 s.
Helmikuu 2011

Tämä tutkimus käsittelee lastensuojelun perhetyön kirjaamista. Tutkimuksen teoriaosassa käsitellään lastensuojelua, lastensuojelun perhetyötä, kirjaamista sosiaalityössä sekä osallisuutta lastensuojelussa. Tutkimusosassa käsitellään lastensuojelun perhetyöntekijöiden kirjaamiskokemuksia. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää mitä, miten ja miksi lastensuojelun perhetyöntekijät kirjaavat sekä tutkia, miten osallisuus näyttäytyy kirjaamisessa. Tutkimus on kvalitatiivinen tutkimus, jossa pyritään mahdollisimman kokonaisvaltaisesti selvittämään haastateltavien subjektiivisia näkemyksiä ja kokemuksia perhetyön kirjaamisesta. Aineiston hankinnan menetelmänä tutkimuksessa käytetään teemahaastattelua.

Tutkimuksen keskeisiä tuloksia on, että lastensuojelun perhetyöntekijät kirjaavat asiakaskertomukseen valtakunnallisten ohjeiden mukaiset tiedot. Kirjaamiskoulutus on vähäistä. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden tarvitseman tiedon sisältö on epäselvä. Kirjaaminen asiakaskertomukseen tapahtuu asiakkaan kanssa yhdessä. Asiakas allekirjoittaa asiakaskertomuksen. Kirjaamisen syynä on lain velvoite. Osallisuus on vahvasti mukana kirjaamisessa. Lastensuojelun perhetyöntekijöiden kirjaamisten hyödyntäminen sosiaalityön muuhun kirjaamiseen koetaan ohueksi.

Johtopäätöksinä voidaan todeta, että lastensuojelun perhetyön kirjaaminen vaatii erityisosaamista. Siihen tarvitaan koulutusta, jolloin kirjaamisen sisällöt avautuvat perhetyöntekijöille paremmin. Asiakkaan kanssa yhdessä kirjaaminen on monessa suhteessa työn etenemisen kannalta tuloksellista. Kirjaamisen laajempaan hyödyntämiseen voi vaikuttaa tuleva kirjaamisen siirtyminen sähköiseen asiakastietojärjestelmään Efficaan. Osallisuus on perhetyössä ja perhetyön kirjaamisessa vahvasti esillä.

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services
Case Management and Social Work

RIIHIMÄKI, EIJA: Documenting in Family Work

The thesis 48 p., attachment 3 p.
February 2011

This study deals with documenting in family work. The objective of the study was to examine what, how and why is documented by the workers in family work of child welfare. Another objective was to examine to what extent clients participate in documentation.

The study drew from theories on child protection, family work, documentation in social work and client participation. This study was qualitative. Theme interviews were used to find out family workers' subjective opinions and experiences of documenting family welfare. Altogether four family workers were interviewed.

One of the essential results is that the workers in family work of child welfare do record the information in the Client Report as the national guidelines instruct. There is little training for this documentation. However, the workers are not quite sure what information social workers in child welfare need them to record. Recording the information is done together with the client, and the client signs the documents.

The documentation is required by law. Clients participate in documentation. This documentation is not utilized by other workers in social work. It can be stated as a conclusion that recording of family work in child welfare requires special skills. Training is needed so that family workers know what to record. Recording together with the client is productive in many ways for the progression of work. In the future, documentation will be made on an electronic client data system Efficca. This might promote a larger utilization of the documentation. Client participation is seen as essential in documentation.

Keywords: documenting, child welfare, family work, participation

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 KIRJAAMINEN LASTENSUOJELUN PERHETYÖN TYÖMENETELMÄNÄ	6
2.1 Lastensuojelu	6
2.2 Lastensuojelun perhetyö.....	7
2.3 Kirjaaminen sosiaalityössä	9
2.4 Kirjaamisen velvoitteet lainsäädännössä	12
2.5 Osallisuus lastensuojelun kirjaamiskäytännöissä	13
3 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	19
3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	19
3.2 Tutkimusmenetelmä	19
3.3 Tutkimusryhmä	20
3.4 Haastattelujen toteutus	20
3.5 Aineiston analyysi	21
3.6 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	22
4 LASTENSUOJELUN PERHETYÖN KIRJAAMINEN.....	24
4.1. Kirjaaminen perhetyössä	24
4.2. Perhetyön kirjaamisen käytäntö.....	27
4.3 Kirjaamisen merkitykset perhetyöntekijöille	28
4.4. Osallisuuden toteutuminen perhetyön kirjaamisessa.....	30
4.5 Perhetyön kirjaamisen haasteita.....	32
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	35
6 POHDINTA JA KEHITTÄMISEHDOTUKSIA.....	42
LÄHTEET	
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Lastensuojelun kirjaamisen merkitys on viime vuosina lisääntynyt. Sosiaalityön juridisoituessa hyvä kirjaaminen turvaa sekä asiakkaan että työntekijän asemaa ja oikeuksia (Kääriäinen, Leinonen & Metsäranta 2006, 9). Aikaisempi työntekijälähtöinen kirjaaminen on saanut rinnalleen asiakirjojen yhdessä kirjaamisen asiakkaan kanssa. Tämä lisää asiakkaan osallisuutta.

Lastensuojelulaki (LsL, 417/2007, 33§.) velvoittaa kirjaamaan asiakkuudesta kaikki tarpeelliset tiedot lastensuojeluilmoituksen tekemisen jälkeen. Bardy (2009, 4.) kirjoittaa sosiaalityön aiempaa tarkemman dokumentoinnin olevan yhä tärkeämpää. Kuitenkin lastensuojelun perhetyön kirjaamisen ohjeistus on vähäistä. Myös kirjaamiskoulutusta on työntekijöille tarjolla niukasti.

Lastensuojelun käsikirjassa sanotaan dokumentoinnin edellyttävän dokumentointiohjeistusta siitä, mitä ja miten ja miksi dokumentoidaan. Samalla se on osa työskentelyn laadunhallintaa ja lastensuojelutyön johtamista.

Opinnäytetyössäni selvitän lastensuojelun perhetyön kirjaamisen sisältöä, menetelmiä ja syitä. Tarkastelen myös osallisuuden näyttäytymistä lastensuojelun kirjaamisessa. Tutkimuksen näkökulma on lastensuojelun perhetyöntekijöiden. Rajasin tutkittavan alueen lastensuojelun perhetyön asiakaskertomuksiin.

Kiinnostuin lastensuojelun perhetyön kirjaamisesta opintojen harjoitteluissa. Kirjaamismenetelmiä on erilaisia ja jokainen perhetyöntekijä kirjaa omalla yksilöllisellä tavallaan. Lastensuojelun perhetyön kirjaamisesta tekee erityisen sen ohjeistuksen niukkuus, perhetyöntekijöiden ainutkertaisten kirjaamistavat ja yksittäisenkin kirjaamisen merkitys asiakkaalle.

2 KIRJAAMINEN LASTENSUOJELUN PERHETYÖN TYÖMENETELMÄNÄ

2.1 Lastensuojelu

Lastensuojelu on lasten suojelua. Lastensuojelun tarve alkaa, jos lapsesta ei pidetä riittävän hyvää huolta. Lastensuojelu on väistämättä moniulotteista liittyessään kasvuolojen kehittämisestä huostaanottoon. Lasten suojelu perustuu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa kansainvälisesti tunnettuihin oikeuksiin, joita ovat etusija erityiseen suojeluun, oikeus turvalliseen ja virikkeelliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. (Lasten oikeuksien sopimus, LOS, 60/1991) Lasten suojelun tavoitteena on turvata nämä oikeudet lapsille edistämällä lasten hyvinvointia, kehittämällä kasvatusta tukevia palveluja ja toteuttamalla lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. (Bardy 2009, 11. ja Taskinen 2007, 10–11.)

Lastensuojelun keskeisiä periaatteita lastensuojelulain mukaan ovat lapsen suotuisan kehityksen ja hyvinvoinnin edistäminen, vanhempien, huoltajien ja muiden asianosaisten tukeminen sekä lapsen ja vanhempien ongelmien ehkäiseminen ja niihin puuttuminen riittävän ajoissa. Keskiössä on aina lapsen etu. (LsL, 417/2007, 4§.)

Lastensuojelun kokonaisuuden muodostavat työn kolme tasoa; peruspalvelut, ehkäisevä lastensuojelu ja lapsi - ja perhekohtainen lastensuojelu. Peruspalvelut, joihin kuuluvat mm. neuvola, päivähoito, koulu, nuorisotyö, kotipalvelu, mielenterveys- ja päihdepalvelut, terveydenhuolto ja liikuntatoimi. Näissä palveluissa vanhempien tulee saada tukea riittävän ajoissa, ennen ongelmien kärjistymistä. Ehkäisevä lastensuojelu on lasten tukemista peruspalveluissa ja järjestötoiminnassa. Tämä tarkoittaa lapsen ja perheen tukemista tehostetuin järjestelyin, ilman lastensuojelun asiakkuutta. Tämä vaatii peruspalvelujen joustavia tukimuotoja, esimerkiksi erityisjärjestelyjä päivähoidossa, puheterapiaa, kouluavustajaa ja erityisopetusta. (Taskinen 2007, 12–13.) Lastensuojelulaissa (88/2010) on täsmennetty ehkäisevää lastensuojelua koskemaan myös lastensuojelun asiakkaana olevaan lapseen osana avo- tai sijaishuoltoa.

Lastensuojelulaissa on määritelty, mitä tarkoitetaan lapsi- ja perhekohtaisella lastensuojelulla. Siihen kuuluvat ensinnäkin lastensuojelutarpeen selvitys, jossa tarkastellaan tarvitsevatko lapsi tai vanhemmat lastensuojelun tarjoamaa apua tuen ja kontrollin muodossa. Toisena on avohuolto, jonka tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien ja muiden asianosaisten henkilöiden kasvatustaitoja ja –mahdollisuuksia. Tämän jälkeen tulee kiireellinen sijoitus, jolloin lapsi voidaan sijoittaa kiireellisesti, jos lapsi on välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen ja sijaishuollon tarpeessa. Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun neljäntenä tehtävänä on huostaanotto, joka tarkoittaa lapsen ottamista huostaan lapsen huolenpidon tai kasvuolosuhteiden puutteiden vuoksi tai jos lapsi itse vaarantaa terveystensä tai kehityksensä vakavasti. Viidentenä tehtäväalueena on sijaishuolto, jolla tarkoitetaan huostaan otetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen sijoitusta. Sekä viimeisenä jälkihuolto, jonka avulla tuetaan lasta tai nuorta sekä huoltajia sijaishuollon päättymisen jälkeen. (LsL 417/2007, 3§. ja Taskinen 2007, 34, 41, 45, 49, 76 ja 88.)

2.2 Lastensuojelun perhetyö

Lastensuojelulaissa (417/2007) ei ole tarkoin säädelty lastensuojelutyötä. Yleisissä keskusteluissa lastensuojelutyö liitetään usein perheiden yksityisyyttä ja itsemääräämistä loukkaaviin huostaanottoihin. Tällöin unohdetaan lastensuojelun kohdistuvan ensisijaisesti lastensuojelulain tarkoittamaan ennaltaehkäisevään ja korjaavaan toimintaan. Työskentely suuntautuu yhteisötason ennakoivan verkostotyön lisäksi yksilö- ja perhetyöhön. Perhetyön käytännöt ovat kirjavia. Lastensuojelun perhetyössä ja siihen liittyen toimii monia tahoja monenlaisissa tehtävissä. Perhetyön käsitettä käytetään ja se ymmärretään monella tavalla. Mutta perhetyön sisältönä nähdään perheen arjen tukemista ja samalla puuttumista perheen elämään vahvojenkin väliintulojen avulla. Tukea tarvitsevia perheitä voivat olla tilapäistä tukea tarvitsevat perheet sekä he, jotka ovat olleet pitkään lastensuojelun asiakkaina. (LsL 417/2007, LsL 88/2010 ja Kääriäinen 2003, 11–12 ja Heino, Berg & Hurtig 2000, 7-10.)

Perhetyö on yksi lastensuojelun sosiaalityön menetelmä ja avohuollon tukitoimi. Perhetyön asiakkaaksi tullaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän tekemän arvioinnin ja päätöksenteon kautta. Perhetyö perustuu lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tekemään asiakassuunnitelmaan. Perhetyön alkuvaiheessa pyritään selvittämään perheen ongelmat ja tarpeet sekä voimavarat ja sisäiset rakenteet. Perhetyön työskentely on muutokseen tähtäävää, lasten ja perheiden hyvinvointia lisäävää tavoitteellista työtä. Tavoitteet voivat olla jokaisen perheen kohdalla erilaisia, mutta ne tähtäävät aina perheen itsenäiseen selviytymiseen ilman ulkopuolisia tukitoimia. (Reijonen 2005, 9-11.)

Lastensuojelun asiakasperheet tulevat usein asiakkuuteen tilanteessa, jossa perheen ongelmat ovat jo kasautuneet ja kriisiytyneet. Lapsen kasvun ja kehityksen on todettu olevan vaarassa kodin olosuhteiden vuoksi. Tällöin perheet voidaan velvoittaa ottamaan perhetyö vastaan. Perhetyön avulla voidaan puuttua perheen elämään, vaikka perhe ei itse huomaisi avun tai tuen tarvetta. Tuki ja kontrolli ovat avoimesti läsnä. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 44.)

Perhetyön prosessi alkaa sosiaalityöntekijän aloitteesta. Sosiaalityöntekijä valitsee asiakkaistaan ne, joiden katsotaan hyötyvän tämän tyyppisestä työskentelystä. Perhetyöntekijät puntaroivat aikataulunsa ja sen, kuinka perhe sopii työmuodolle ominaisin keinoin autettavaksi. Valikointi on oleellinen osa työprosessia. Valittaessa yritetään ennakoida perheen sopivuus työhön sekä mahdollisuus hyötyä tarjotusta avusta. (Kääriäinen 2003, 26–27.)

Perhetyön alkaessa määritellään työn sisältö, tavoitteet, kesto sekä sosiaalityöntekijän työprosessin seuraamisen tapa. Sopimus sitouttaa osapuolia ja selkiyttää työn sisältöjä ja tarkoitusta. Työskentelyn tyypillisiä elementtejä ovat tiedonkeruu, tilannearviointi, keskustelut, räätälöity tapaamisten sisältö ja toteutus sekä pyrkimys tukea ja ohjata perhettä arjen kysymyksissä, joihin pulmat liittyvät. Perhetyö voi olla myös arkista apua. Tällöin työntekijä osallistuu perheen askareisiin. Keskustelun ja ohjauksen ajatellaan toteutuvan yhdessä tekemisen ohella. Sosiaalityöntekijä on prosessin aikana perhetyöntekijälle

tärkeä tuki. Perhetyöntekijä odottaa sosiaalityöntekijältä paneutuvaa kiinnostusta sekä tukea ja neuvoja työn kuluessa. (Kääriäinen 2003, 26–28.)

Perheen ja perhetyöntekijän kontaktit toteutuvat suunnitelman mukaisina, etukäteen sovittuina kotikäynteinä. Työn toteutuksen aikana osapuolet käyvät jatkuvaa tilanteeseen liittyvää ja arvioivaa keskustelua, jolloin tehty suunnitelma täsmentyy ja perheelle sopivat toimintatavat ja käyntien tiheydet löytyvät. Työtä arvioidaan koko ajan. Väliarviointeja voi olla useita asiakkuuden aikana. Sekä sosiaalityöntekijä, perhetyöntekijä että perhe arvioivat tilannetta. Mikäli tavoite on saavutettu, voidaan siirtyä uuden tavoitteen asettamiseen tai päättää perhetyö. Perhetyö voi päättyä myös tilanteen kriisiytymiseen, jolloin päädytään lapsen sijoitukseen tai huostaanottoon. (Järvinen ym. 2007, 77–81.)

2.3 Kirjaaminen sosiaalityössä

Asiakirjojen kirjoittaminen eli dokumentointi on välttämätön osa lastensuojelutyötä. Kun tehty työ dokumentoidaan, se tallentuu yhteisesti nähtäväksi ja tarkasteltavaksi. Kirjoittaessaan työntekijä jäsentää työtään. Samalla hän joutuu tekemään valintoja ja painotuksia. Hyvä asiakastyön dokumentaatio turvaa sekä asiakkaan että työntekijän asemaa ja oikeuksia. (Kääriäinen ym. 2006, 9-10.)

Työntekijät joutuvat jatkuvasti kohtaamaan yllätyksellisiä tilanteita ja reagoimaan niihin nopeasti. Myös dokumentointitapojen tulisi myötäillä ja mukautua asiakastyön tilanteisiin. Dokumentointiosaaminen edellyttää kirjoittajalta taitoa tehdä havaintoja ja ymmärtää näkemäänsä. Työntekijältä edellytetään sensitiivisyyttä monimuotoisissa tilanteissa ja niiden kirjallisissa kuvauksissa. (Kääriäinen ym. 2006, 41–42.)

Sosiaalityössä dokumentoinnilla on monia tehtäviä ja käyttötarkoituksia. Asiakirjat toimivat esimerkiksi apuvälineinä asiakkaan tilanteen ja tarpeiden yksilöimisessä. Ne helpottavat työprosesseja ja niiden avulla tallennetaan tietoja hallinnon sekä suunnittelun käyttötarkoituksia varten. (Egelund & Halskov 1986,

71–73; Kagle 1991, 2-5.) Työn dokumentointi ei ole vain asioiden kirjaamista ja taltioimista. Se on myös tiedon käsittelyn prosessi, jolla on mahdollisia vaikutuksia asiakkaiden saamaan palveluun. (Kääriäinen 2003, 22.) Kagle (1991) esittää hyvän asiakirjan dokumentaation olevan sellainen, joka tuo esiin työssä tehdyt päätökset sekä toimenpiteet. Sen tulisi sisältää asiakastietoja, joiden avulla palveluja ja niiden vaikuttavuutta voidaan suunnitella ja arvioida. Lisäksi sen tulisi sisältää myös hyvin kirjattua kuvausta, mistä selviää, mitä on havainnoitu ja kuinka saatua informaatioita on tulkittu. Hyvän asiakirjan tulisi olla sellainen, että informaatiota olisi helppo tallentaa ja ottaa käyttöön sekä asiakastyössä että palvelujen järjestämisen suunnittelussa. (Kagle 1991, 141.) Kaglen (1991) esitys on Kääriäisen (2003) mielestä haasteellinen, ja kuvaa hyvin suuntaa, johon dokumentoinnissa ollaan siirtymässä. Dokumentoinnin tulisi palvella kaikkia osapuolia; asiakkaita, työntekijöitä ja hallintoa yhtä aikaa. Tämä asettaa paljon tehtäviä ja erityistä osaamista asiakastyötä tekeville. (Kääriäinen 2003, 24.)

Kääriäinen (2003) lainaa kirjassaan Palsbroa (2000), joka toteaa sosiaalityön dokumentoinnin näkökulmasta tiedon kirjoittamisen näkyväksi asiakkaan asiakirjaan olevan tiedonmuodostuksessa vain ”jäävuoren huippu”, jossa piiloon jäävät kirjoittajan ajattelu ja toiminnan mallit. (Palsbro 2000, 208–211.) Jos asiakastyö dokumentoidaan huolellisesti, muodostuu asiakirjoista työn tekemisen ja tiedonmuodostuksen toimiva väline.

Sosiaalityön asiakirjat ja dokumentointi liittyvät monella tavalla tiedon prosessointiin ja säilömiseen sekä sen uudelleen hyödyntämiseen. Kääriäinen (2003) tuo esille kriittisen teorian mukaisesti tarkastelevan Fookin (2002), joka haastaa kyseenalaistamaan vallitsevia tietokäsityksiä ja pohtimaan, mistä oikea tieto koostuu ja miksi joidenkin tieto on arvokkaampi kuin toisten. Entä mitä ja millaista tietoa tallennetaan ja otetaan käyttöön? Samalla on tärkeä pohtia, ketä varten ja kenen näkökulmasta tietoa kerätään. Sosiaalityössä tiedosta puhumisen ja sen muodostuksen tavat ovat tärkeä osa tietoa itseään. (Fook 2002, 33–36. ja Kääriäinen 2003, 23.)

Huomionarvoista on, että sosiaalityön asiakirjojen kirjoittamisen ohjeet ovat vähäisiä tai niitä ei työntekijöille edes anneta. Dokumentointia pidetään

lähtökohtaisesti selkeänä ja yksinkertaisena asiana, josta jokaisen kirjoittajan oletetaan suoriutuvan. Jokaisella työntekijällä on kuitenkin yksilöllinen tapa käsitellä informaatioita ja tuottaa siitä sisällöllisiä tekstejä. Kaglen (1991) esittämä dokumentoinnin vaatimus ”hyvin kirjoitetusta kuvauksesta, josta lukijalle selviää, mitä on havainnoitu” muodostuu suureksi haasteeksi sosiaalityön arkisessa työssä. (Kääriäinen 2003, 24.)

Sosiaalityöltä puuttuu yleisesti hyväksytyt käsitelmääritykset. Lastensuojelu on yksi sosiaalityön tehtäväalueista. Kansainvälisesti tunnetuin sosiaalityön määritelmä on sosiaalityöntekijöiden kansainvälisen liiton (IFSW) vuonna 2000 hyväksymä sosiaalityön määritelmä. Sosiaalityö määritellään siinä näin ”Sosiaalityön tavoitteena on lisätä hyvinvointia edistämällä yhteiskunnallista muutosta sekä edistää ihmissuhdeongelmien ratkaisua, elämänhallintaa ja itsenäistymistä. Sosiaalityön kohteena ovat vuorovaikutustilanteet ihmisen ja hänen ympäristönsä välillä. Välineenä sosiaalityö käyttää sosiaali- ja käyttäytymisteoreettista sekä yhteiskunnan järjestelmiä koskevaa tietoa. Sosiaalityön perustana ovat ihmisoikeuksien ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden periaatteet.”.

Eräs tapa jäsentää ammatillista sosiaalityötä on erottaa toisistaan yksilö-, perhe- tai henkilöryhmän tasolla tehtävä sosiaalityö yhteisöjen ja yhteiskunnan tasolla tehtävästä sosiaalityöstä. Ammatillista yksilö-, perhe- tai henkilöryhmän tasolla tapahtuvaa sosiaalityötä kutsutaan asiakaskohtaiseksi sosiaalityöksi. Sen ominaispiirteitä ovat henkilöasiakkuus, välitön vuorovaikutussuhde asiakkaan kanssa, asiakkaan tarpeisiin sopivien ja yksilöllisten työkäytäntöjen hyödyntäminen sekä työnkulun prosessinomaisuus. (Kärki 2007, 2)

Raunio (2009, 58.) esittää Pohjolan määritelmän sosiaalityöstä, jossa se tarkentuu ammatilliseksi interventioksi, väliintuloksi poikkeuksellisissa tilanteissa. Ammatillisena interventiona sosiaalityö voidaan ymmärtää myös yleisemmin ihmisen ja yhteiskunnan vuorovaikutuksessa ilmeneviin ongelmiin puuttuvana toimintana. Tästä lähtökohdasta voidaan tarkastella ammatillisen intervention tavoitteita, perustoja ja toimintamuotoja.

2.4 Kirjaamisen velvoitteet lainsäädännössä

Sosiaalityössä laaditaan ja ylläpidetään erilaisia henkilötietoja sisältäviä rekistereitä. Tätä toimintaa ohjaillaan lainsäädännöllä, jonka tehtävänä on turvata yksityishenkilöiden ja viranomaisten luottamukselliset suhteet ja lisätä yksityisyyden suojaa. (Kääriäinen ym. 2006, 11.) Seuraavassa on poimittu keskeisimpiä lainsäädännön kohtia, jotka koskettavat erityisesti sosiaalialan asiakirjojen laatimista ja käyttöä.

Julkisuuslaissa määritellään, mitä asiakirjalla ja viranomaisen asiakirjalla tarkoitetaan. Asiakirja voi olla kirjallinen tai kuvallinen esitys tai muulla tavoin tallennettu tiettyä kohdetta tai asiaa koskeva viesti. Viranomaisen asiakirjalla tarkoitetaan asiakirjaa, jonka viranomainen tai sen palveluksessa oleva henkilö on laatinut tai joka on viranomaiselle toimitettu. Myös asiakkaan viranomaiselle lähettämät materiaalit muuttuvat viranomaisen hallussa asiakirjoiksi. (Laki viranomaistoiminnan julkisuudesta, JulkL 621/1999, 5§.)

Sosiaalihuollon asiakaslaissa asiakirjalla tarkoitetaan viranomaisen tai yksityisen järjestämää sosiaalihuoltoon liittyvää asiakirjaa, joka sisältää asiakasta tai muuta yksityishenkilöä koskevia tietoja. Sosiaalihuollon asiakirjat ovat sosiaalihuoltoon liittyviä, sosiaalihuollon järjestämisen ja toteuttamisen yhteydessä käytettäviä, laadittuja, hankittuja tai saatuja asiakirjoja. Näistä muodostuu henkilötietolain tarkoittamia henkilörekistereitä. Sosiaalihuollon asiakirjat ovat salassa pidettäviä eikä niitä saa näyttää tai luovuttaa ulkopuolisille muulloin kuin asiakkaan suostumuksen tai lain perusteella. Sosiaalihuollon asiakaslaissa säädetään myös velvollisuudesta palvelu- ja hoitosuunnitelman laatimiseen. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista, SHAL 812/2000, 7§, 11§, 14§, 15§. JulkL 621/1999, Henkilötietolaki, HeTiL 523/1999. ja Sosiaali- ja terveysministeriö 2001.)

Henkilötietolaissa säädetään henkilötietojen keskeiset periaatteet. Lain tarkoituksena on toteuttaa yksityiselämän suojaa ja edistää hyvien tietojenkäsittelytapojen kehittämistä ja noudattamista. Henkilötietojen käsittelyssä on noudatettava huolellisuutta, suunnitelmallisuutta,

käyttötarkoitussidonnaisuutta sekä tarpeellisuuden ja virheettömyyden periaatetta. (HeTiL, 523/1999, 5-9§.)

Lastensuojelulaki velvoittaa työntekijöitä kirjaamaan kaikki lastensuojelutoimenpiteiden järjestelemiseen vaikuttavat tiedot vastaanotetun lastensuojeluilmoituksen jälkeen. Tämä koskee toimenpiteiden suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan kannalta tarpeellisia tietoja. (LsL 417/2007, 33§.)

2.5 Osallisuus lastensuojelun kirjaamiskäytännöissä

Lastensuojelun keskeinen periaate on lapsen ja hänelle tärkeiden ihmisten osallisuuden huomioiminen ja toteuttaminen asiakastyössä. Lastensuojelun asiakirjoihin kirjaaminen ja niihin liittyvät käytännöt vaikuttavat myös lapsen ja hänen läheistensä osallisuuteen.

Laajasti ymmärrettynä osallisuus on johonkin yhteisöön liittymistä, kuulumista ja siihen vaikuttamista. Osallisuus rakentuu yhteisön ja jäsenen vuorovaikutuksessa, jossa molemmilta vaaditaan toisen huomioon ottamista. Vastavuoroisuus on olennaista; vaikuttaminen ei ole mahdollista, jos ei ole mukana asioiden käsittelyssä eikä saa niistä tietoa. (Oranen 2008, 9.)

Osallisuuteen kuuluu kaksi elementtiä: oikeus saada tietoa itseä koskevista asioista ja mahdollisuus vaikuttaa niihin omilla mielipiteillä. Osallistuminen on toimintaa, jonka konkreettinen muoto osallisuus on. Juridisessa toiminnassa osallisuuden muoto on kuuleminen, joka sisältää oikeuden tietojen saamiseen ja omien näkemysten ilmaisemiseen. Lapsen osallisuutta määrittää myös lastensuojelulaki säätäessään lapsen mielipiteen selvittämisestä, kuulemisesta ja puhevallan käytöstä. (Hallintolaki, HL 434/2003, 34§, 36§. ja LsL 417/2007, 20§, 21§.)

Osallisuutta kuvataan usein porrasmallilla. Yksinkertaistaen voisi sanoa, että alemmilla portaita yksilöllä on vain vähän tai ei ollenkaan mahdollisuuksia vaikuttaa, portaita noustessa vaikutusmahdollisuudet lisääntyvät. Oletuksena voidaan pitää, että yksilön osallisuus lisääntyy samassa suhteessa. Lasten

näkökulmasta tarkastellaan suhdetta aikuisiin ja heidän käyttämäänsä valtaan. Osallisuus näyttäytyy sen funktiona. Mitä enemmän lapset voivat vaikuttaa päätöksiin, sitä enemmän heidän ajatellaan olevan osallisia toiminnassa, joita päätökset koskevat. (Oranen 2008, 9-10.)

Thomasin (2002, 174–176) mukaan osallisuuden tarkastelu edellyttää sen jakamista eri ulottuvuuksiin, joiden keskinäiset suhteet voivat vaihdella ja joiden mukaan lapsen kokemus osallisuudesta muuttuu. Näin ajatellen osallisuus rakentuu ensiksikin siitä, millaiset mahdollisuudet lapsella on valita, osallistuuko hän johonkin prosessiin vai ei. Osallistumisesta kieltäytyminen on siis yksi osallisuuden muoto. Toinen ulottuvuus on saada tietoa tilanteesta, prosessista, omista oikeuksista ja roolista siinä. Kolmas on mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoprosessiin. Neljäs ulottuvuus on mahdollisuus ilmaista itseään, puhua omista mielipiteistään ja ajatuksistaan. Viidentenä Thomas mainitsee mahdollisuuden saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen ja kuudentena mahdollisuuden itsenäisiin päätöksiin. Thomasin malli jäsentää osallisuuden käsitettä käytännössä, tehden näkyväksi sen, että lapset ja heidän tilanteensa ovat yksilöllisiä.

Muukkosen (2009, 133–134.) mukaan osallisuus merkitsee dialogisuuden sekä yhteisen ja jaetun ymmärryksen tavoittelua. Hän painottaa, että osallisuudella on hyvin vähän reunaehtoja. Perheen tilanne, vaikeuksien laatu ja luonne, lapsen ikä tai muut ominaisuudet harvoin estävät lapsia tai vanhempia osallistumasta työskentelyyn ainakin jollain tavoin. Mainitut muuttujat vaikuttavat kuitenkin siihen, millaista osallisuutta tavoitellaan ja mitä keinoja osallisuuden edistämiseksi kannattaa koittaa. Osallisuuden kunnioittaminen ja sen näkyminen myös asiakastyössä edellyttää osallisuuden valitsemista yhdeksi työskentelyä ohjaavaksi periaatteeksi.

Lapsen kanssa- hankkeesta saatujen kokemusten perusteella Muukkosen (2009, 134.) esittelee käytäntötutkimuksen keinoin jäsenettyä lapsen osallisuuden rakentumista ja sen suhdetta suojeluun. Osallisuus on siinä hahmotettu prosessi- ja kohtaamisosallisuutena, jotka voivat rakentua eri elementeistä. Lisäksi siinä on eritelty merkitykset ja hyödyt.

Osallisuus rakentuu kahdella tasolla: asiakasprosessien kokonaisuutena ja yksittäisissä kohtaamisissa. Pitkä asiakkuus koostuu osaprosesseista, joita tilannearviot, suunnitelmat, niiden toteutukset ja näiden arvioinnit rytmittävät. Osaprosessien suunnitelmallisuus, avoin tiedon muodostus ja – välitys tukevat osallisuutta prosessitasolla, jolloin voidaan puhua prosessiosallisuudesta. Osallisuutta voi eritellä konkreettisesti jokaisessa tapaamisessa, jolloin pyritään dialogisuuteen. Näin kohtaamisosallisuus voi toteutua. Prosessi- ja kohtaamisosallisuudessa tärkeää on tiedonmuodostus ja – välitys, kohtaamisosallisuuden laatua kuvaa parhaiten dialogisuus. (Muukkonen 2009, 135.)

Lapsen osallisuus rakentuu lapsierityiseksi niin, että lapselle ja hänen perheelleen valitaan tarjolle sopivia osallisuuselementtejä yhdessä. Lapsen osallisuudesta puhuminen lapsen ja vanhempien kanssa nostaa lapsen esiin ja vie huomion pääasiaan, lapsen etuun ja hyvinvointiin ja lapsen kannalta oikeiden ratkaisujen tekoon. Asiakkuuden aikana lapsen osallisuutta tulee rakentaa aktiivisesti, mutta lapsisensitiivisesti. (Muukkonen 2009, 135.)

Prosessiosallisuus tarkoittaa asiakkaan osallisuutta asiakkuusprosessista. Sen ytimessä on tieto, tiedon muodostus ja sen välitys lapselta ja lapselle ja vanhemmilta ja vanhemmille. Tiedon muuttuessa ymmärrykseksi oman asiakkuuden sisällöstä ja suunnasta, voidaan puhua prosessiosallisuudesta. Prosessiosallisuudessa tietoon suhtaudutaan asiana, jota välitetään, ei käsitellä. (Muukkonen 2009, 136.)

Tieto lapsesta muodostuu katseesta, puheesta ja vuorovaikutuksesta. Lapsen katsominen ja havainnointi tapaamisessa rakentaa lapsen osallisuutta. Lapsi voi lastensuojelussa olla puheenaiheena olematta paikalla tai paikalla olematta puheenaiheena. Joissain lastensuojeluprosessin vaiheissa kumpikin tilanne voi olla hyvinkin perusteltu lapsen edun kannalta. Lapsen osallisuutta rakentaa myös lapsen ja vanhempien näkeminen yhdessä. Yhteisen hetken kokeminen voi kertoa lapsen tilanteesta paljon. Joskus enemmän kuin lapsi tai vanhemmat haluavat. Lapsen osallisuus tietoon on prosessi- ja kohtaamisosallisuuden nivelkohta, sillä tieto-osallisuus on kohtaamisosallisuuden ydintä.

Prosessiosallisuudessa tieto on välitettävä ja kohtaamisosallisuudessa käsiteltävä elementti. (Muukkonen 2009, 136–137.)

Lapsen ja vanhempien osallisuus tietoon on osallisuuden perusasia. Osallisuus on tässä yhteydessä sitä, että vanhemmat pyritään saamaan asiakkuuden alussa mukaan määrittämään ja nimeämään lastensuojeluun tulemisen syytä ja kertomaan asiasta itse lapselleen yhdessä työntekijän kanssa. Vanhemmat mahdollistavat näin lapsensa osallisuuden perheensä asioihin ja lastensuojelun työskentelyyn. Lasten ja vanhempien osallisuus on tärkeää erityisesti tiedontuotannon näkökulmasta. Asiakkaiden on saatava tuottaa tietoa itsestään kahdesta syystä: kertojalla ja kerrotulla on oikeus tulla kuulluksi ja kerrotun tiedon on voitava vaikuttaa prosessiin ja sen aikana tehtäviin ratkaisuihin ja päätöksiin. (Muukkonen 2009, 137.)

Lasten osallisuuden tietoon tekee merkittäväksi se, että lapsilla on sellaista tietoa ja kokemusta elämästään, joka ei tule lastensuojelun tietoon, jos sitä ei kysytä lapselta suoraan. Lapsi voi kertoa huolistaan ja tarpeistaan sekä hyvin sujuvista asioistaan. Häntä voidaan myös pyytää kuvailemaan ja ajattelemaan arkeaan ja itseään sekä suhdetta perheeseen. Lapsen kanssa voi keskustella, mitkä asiat vanhemmat tekevät hyvin ja mitkä asiat lapsi kokee sujuvan huonosti. (Muukkonen 2009, 137–138.)

Prosessin edetessä ja osallisuuskokemuksen kertyessä lapsi voi huomata, mitä yhteistyö lastensuojelussa voi olla. Samalla lapsi voi olla mukana valitsemassa osallisuuden ja osallistumisen tapoja. Parhaimmillaan lapsella on mahdollisuus määrittää osallisuuden määrää, tapaa ja ajankohtaa. Lastensuojelun tarjoama mahdollisuus vuorovaikutukseen saattaa tehdä hänet tietoisemmaksi omasta

elämästään, tarpeistaan ja tunteistaan. Kohtaamistyö voi olla hyvin voimauttavaa. Lapsi voi olla myös tiedonvälittäjänä vanhemmille. Lastensuojelu voi tässä olla välittäjänä lapsen tärkeistä asioista. Lapselle kannattaa painottaa, että kaikki käsitellyt asiat kirjataan ja puhutaan vanhempien kanssa. Dokumentointi voi tukea osallisuutta, jos ne kirjataan niin, että niissä kuuluu asiakkaiden ääni. (Muukkonen 2009, 138.)

Eräs näkökulma osallisuuteen on yksilön oma kokemus siitä. Toisin sanoen näkökulma, jossa osallisuus on sitä, että asiat tapahtuvat osallisen tunnetasolla. Lapselle syntyy tunnekokemus siitä, että hänelle tärkeät asiat ovat tulleet kuulluiksi ja hän on itse ollut vaikuttamassa asioiden kulkuun. Osallisuuden kokemus voi syntyä, vaikka lapsi ei olisi itse lainkaan paikalla tekemässä päätöksiä. Tämä vaatii tunteen, että joku on kuullut lasta, ymmärtänyt häntä ja ottanut hänet vakavasti. (Oranen 2008, 11.)

Lapsen kokemustietoa on kuultava ja se tulee huomioida aina päätöksiä tehdessä. Muukkonen (2009, 139–140.) painottaa, että päätösten teon jälkeen on kuultava lasta uudelleen. Kohtaamisosallisuudessa suhde lapsen tietoon on laadullinen. Tietosisältöä käsitellään ja tutkitaan lapsen kanssa yhdessä, käydään läpi mennyttä, jotta se hahmottuu lapselle ja valmistaudutaan tulevaan tehden siitä turvallisempi. Erilaisen osallisuuden hyötyjinä voivat olla kaikki asianosaiset. Osallisuus vaikuttaa suoraan lastensuojelun useiden perustehtävien hoitoon. Lasten ja vanhempien osallisuuden merkityksiä ja hyötyjä ovat lapsen kuulluksi tuleminen ja mahdollisuus vaikuttaa, tiedon ja ymmärryksen kasvu, suojelun toteutumisen luontevuus, voimavarojen esiin ja käyttöön saaminen sekä yhteisen arvioinnin mahdollistuminen.

Osallistuminen itseä koskevien asioiden käsittelyyn on lakiperusteinen lasten ihmisoikeus. Se on arvo sinänsä eikä sen etuja tai hyötyjä pitäisi erikseen perustella. Käytännössä näiden oikeuksien toteutuminen vaatii resursseja organisaatioilta, aikuisilta ja lapsilta. Kuulluksi tulemisen kokemuksella voi kuitenkin olla pitkälle kantavia vaikutuksia. Osallistuminen omien asioiden hoitamiseen voi antaa kokemuksia siitä, että tuli kuulluksi, että omat mielipiteet ja ajatukset ovat arvokkaita ja että asioihin voi vaikuttaa. Näin tehdyt suunnitelmat ja päätökset voi kokea omiksi. Se jo sinänsä voimauttaa. Kuulluksi tulemisen tunne voi suojella lasta vaaratilanteissa, ne rohkaisevat häntä puhumaan ja hakemaan apua. Orasen (2008) mukaan kokemusta kuulluksi tulemisesta ja vaikuttamisen mahdollisuudesta voikin pitää tärkeimpänä hyötynä, jonka osallisuus voi lapselle antaa. Sen lisäksi erilaiset osallistumisen muodot antavat myös oppimisen mahdollisuuksia. Sosiaalisten taitojen ja itsensä ilmaisemisen valmiuksien harjoittelua saa monissa yhteyksissä, joissa osallisuutta käytännössä toteutetaan. (Oranen 2008, 15–16.)

Lasten osallistuminen antaa mahdollisuuden herkistyä lasten kuulemiselle myös organisaatioille ja niiden työntekijöille. Sitä kautta voi myös saada välineitä lasten ajatusten ja kokemusten ymmärtämiseen. Samalla se parantaa päätöksentekoa ja työskentelyn vaikuttavuutta. Lapsiasiakkaan kohtaaminen voi tuottaa työntekijälle vahvan kokemuksen oman työn merkityksestä. (Oranen 2008, 16.)

Osallisuuden muotoja ja menetelmiä valittaessa on kiinnitettävä huomiota eettisiin kysymyksiin. Asetelmaan liittyy voimakkaita vallan ja vastuun jännitteitä. Työntekijät toiminnoillaan vaikuttavat siihen, kenen ääni pääsee kuuluviin. Lastensuojelussa lasten äänen kuuleminen on erityisen tärkeää. Viranomaistoiminnassa kaiken lähtökohta on asiakkaiden itsemääräämisoikeus. Osallisuudessa se tarkoittaa mahdollisuutta päättää osallistuuko vai ei. Lasten osalta on ratkaistava, keneltä suostumusta osallisuuteen pyydetään ja kuka päätöksen tekee, lapsi vai vanhemmat. Joka tapauksessa suostumusta kysytään aina ensisijaisesti lapselta itseltään. Lapsella tulee olla mahdollisuus ilmaista oma mielipiteensä asiasta. Aikuisten velvollisuus on lapsen henkinen tukeminen. (Oranen 2008, 44.)

On tärkeää ottaa asiakas mukaan sosiaalityön dokumentoinnin prosessiin. Se on eettisen tiedonmuodostuksen kivijalka. Kun työntekijä kertoo asiakkaalle, mitä asioita hänestä dokumentoidaan, toiminta muuttuu näkyväksi. Parhaimpiin tuloksiin päästään, kun asiakaskertomus tai muu asiakirja laaditaan yhdessä asiakkaan ja työntekijän kesken. Eettisesti kestävässä dokumentoinnissa asiakas on tietoinen niistä asioista, joita hänen tilanteestaan on dokumentoitu asiakirjoihin sekä tiedoista, joita hänen asioidensa hoitamisessa tarvitaan. (Kääriäinen ym. 2006, 42.)

3 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimustehtävänäni on selvittää lastensuojelun perhetyöntekijöiden kirjaamista. Kysymyksessä on kirjaamisen sisällön, menetelmien ja syiden tarkastelua ja analysointia sekä osallisuuden näyttäytymisen tutkimista kirjaamisessa. Keskityn tässä pääasiassa perhetyöntekijöiden kirjaamiin asiakaskertomuksiin, vaikka asiakkuudesta kirjataan usealla muullakin tavalla.

Tutkimuskysymykseni opintäytetyössäni ovat kirjaamisen tutkiminen neljästä eri näkökulmasta:

1. Mitä lastensuojelun perhetyössä kirjataan?
2. Miten lastensuojelun perhetyön kirjaaminen tapahtuu?
3. Miksi lastensuojelun perhetyössä kirjataan?
4. Miten osallisuus näyttäytyy perhetyön kirjaamisessa?

3.2 Tutkimusmenetelmä

Tämä tutkimus on kvalitatiivinen tutkimus. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän ja tutkimuksen kohteen kuvaaminen. Tutkimuksen kohdetta pyritään kuvaamaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2003, 152). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija pyrkii usein tavoittamaan tutkittavien näkökulman ja näkemykset tutkittavana olevasta ilmiöstä (Kiviniemi 2001, 68). Niin myös tässä tutkimuksessa pyrin mahdollisimman kokonaisvaltaisesti selvittämään haastateltavien omia näkemyksiä kirjaamisen sisällöstä, tavasta ja syystä.

Haastattelu on kvalitatiivisessa tutkimuksessa usein tiedonhankinnan päämenetelmänä (Hirsjärvi ym. 2003, 192). Haastattelussa ihminen nähdään subjektina, jolla on mahdollisuus tuoda itseään koskevia asioita esiin mahdollisimman vapaasti (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35). Omassa tutkimuksessani käytin aineiston hankinnan menetelmänä teemahaastattelua.

Haastattelu on siinä suhteessa ainutlaatuinen tiedonkeruumenetelmä, että siinä ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa (Hirsjärvi ym. 2003, 204). Avoimet kysymykset antavat vastaajille mahdollisuuden sanoa, mitä hänellä on todella mielessään, kun taas monivalintatyypiset kysymykset kahlitsevat vastaajan valmiiksi rakennettuihin vaihtoehtoihin (Hirsjärvi ym. 2003, 201). Tekemäni haastattelu sisälsi vain avoimia kysymyksiä, jolloin perhetyöntekijät saivat vapaasti kertoa kokemuksiaan ja näkemyksiään kirjaamisesta.

3.3 Tutkimusryhmä

Tutkimuksessa kohderyhmänä on neljä lastensuojelun perhetyöntekijää. Kaikki haastateltavat ovat työskennelleet perhetyössä yli 20 vuotta. Haastateltavat ovat kuntaorganisaation työntekijöitä. Kohderyhmä työskentelee lastensuojelun Pilotissa, jonka toiminta aloitettiin syksyllä 2008. Pilotin on tarkoitus muuttua koko kaupungin alueella toimivaksi käytännöksi vuoden 2011 alusta. Haastateltavat hankin eräästä harjoittelupaikastani, josta pyysin henkilökohtaisesti perhetyöntekijöitä haastateltavaksi. Kaikilla haastateltavilla oli sama koulutus, pitkä työhistoria ja he kaikki kirjasivat työssään. Kaikki suostuivat haastatteluihin.

3.4 Haastattelujen toteutus

Teemahaastattelu sijoittuu formaaliudessaan lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun väliin. Haastattelu ei etene tarkkojen, yksityiskohtaisten, valmiiksi muotoiltujen kysymysten kautta vaan väljemmin kohdentuen tiettyihin ennalta suunniteltuihin teemoihin. Teemahaastattelu on astetta strukturoidumpi kuin avoin haastattelu, sillä siinä aiempien tutkimusten ja aihepiiriin tutustumisen pohjalta valmistellut aihepiirit, teemat, ovat kaikille haastateltaville samoja, vaikka niissä liikutaankin joustavasti ilman tiukkaa etenemisreittiä. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47–48, 66; Eskola & Suoranta 2000, 86–87.)

Teemahaastattelussa pyritään huomioimaan ihmisten tulkinnat ja heidän merkityksenantonsa. Ihmisten vapaalle puheelle annetaan tilaa, vaikka ennalta päätetyt teemat pyritään keskustelemaan kaikkien tutkittavien kanssa.

Toteutin kaikki haastattelut ammattikorkeakoulun tiloissa. Haastatteluun oli varattu rauhallinen tila ja riittävästi aikaa, jotta haastateltavalla oli mahdollisuus kertoa kokemuksistaan niin, ettei häntä tarvinnut keskeyttää. Haastattelut tein yksilöhaastatteluina. Haastattelut tallensin nauhoittamalla, jotta sain kaiken tiedon tallennettua tarkasti. Ennen haastattelua kerroin kaikille haastateltaville anonymiteetista tutkimuksessa ja että haastattelussa annettuja tietoja käytetään työn raportoinnissa niin, ettei ulkopuolinen pysty yhdistämään niitä haastateltavaan. Kerroin myös, että haastattelutallenteet hävitetään tutkimuksen valmistuttua asianmukaisesti. Ennen haastattelua jokainen haastateltava allekirjoitti myös suostumuslomakkeen (liite 1). Kaikki haastattelut sujuivat hyvin. Sain haastateltavilta arvokasta ja tarpeenmukaista aineistoa niin, että sitä kertyi tutkimukseeni kokonaisuudessaan riittävästi.

3.5 Aineiston analyysi

Tutkimuksen nauhoitetun aineiston litteroin eli kirjoitin puhtaaksi tietokoneella pian haastattelujen toteutuksen jälkeen. Litteroinnin jälkeen käytin aikaa aineistoon tutustumiseen ja systemaattisella lukemisella hahmotin kokonaiskuvaa aineistosta. Teemahaastatteluista nousevien teemojen avulla teemoittelin eli pilkoin tekstiä osiin luokittelemalla esiin nousevia teemoja. Teemat oli melko helppo löytää etukäteen määritettyjen tutkimustehtävien kautta.

Laadullisen aineiston analyysillä on tarkoitus luoda selkeyttä ja järjestystä aineistoon ja sen myötä tuottaa uutta tietoa tutkittavasta ilmiöstä (Eskola & Suoranta 1998, 138). Aineiston analysointi on laadullisessa tutkimuksessa aineistolähtöistä. Aineistosta jäsennetään tekstiin ne teemat, jotka ovat tutkimuksen kannalta merkityksellisiä. (Kiviniemi 2001, 68.) Poimin haastatteluista sellaisia merkityksellisiä kohtia, jotka liittyivät haastattelun tutkimustehtävään. Tämän jälkeen analysoin saatua aineistoa

tutkimuskysymyksittäin. Syvensin analyysia edelleen perhetyöntekijöiden erilaisten käytäntöjen tutkimiseen ja niiden syihin.

3.6 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2003, 26–27.) kirjoittavat, että tutkimuksen eettiset valinnat ja ratkaisut liittyvät tutkimusaiheen valintaan, tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden kohteluun sekä epärehellisyyden välttämiseen. Oman tutkimukseni eettisyyden olen tutkimuksessani pyrkinyt takaamaan asianmukaisilla tutkimusluvilla ja haastateltavien omilla suostumuksilla (liite 1). Tutkimusluvan hain asianmukaisesti Tampereen kaupungilta ennen haastattelujen toteutusta. Ennen haastattelua jokainen haastateltava allekirjoitti suostumuslomakkeen, josta kävi ilmi tutkimuksen vapaaehtoisuus, luottamuksellisuus ja salassapitovelvollisuus. Tutkimukseen liittyvissä asioissa pyrin olemaan avoin haastateltavia kohtaan. Haastatteluaineiston olen säilyttänyt ja käsitellyt salassapitovelvollisuudet huomioiden niin, etteivät ulkopuoliset ole päässeet niihin käsiksi. Haastattelujen nauhoituksilla, litteroinnilla ja suorilla lainauksilla tekstissä pystyin välttämään epäselvyyksiä ja sen myötä tutkimuksen epärehellisyyttä. Tutkimuksen eettisyyttä lisää myös se, etten mainitse tekstissä paikkakuntaa tai yksikköä, missä haastattelut on toteutettu.

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta parantaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteutuksesta (Hirsjärvi ym.) 2003, 214.). Omassa tutkimuksessani olen pyrkinyt kuvaamaan tutkimuksen kulun mahdollisimman selkeästi. Selitän tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimustehtävät mahdollisimman tarkasti ja ymmärrettävästi. Haastateltavien hankkimisen sekä haastattelujen toteutuksen ja aineiston analysoinnin kuvaan niin, kun ne ovat todellisuudessa tapahtuneet. Kaikkien haastatteluiden nauhoitus ja litterointi sekä suorat lainaukset haastatteluista ovat lisänneet tutkimukseni luotettavuutta. Tutkimuksen teoriaosassa olen pyrkinyt käyttämään mahdollisimman tuoreita ja luotettavia lähteitä, jotka osaltaan lisäävät tutkimuksen taustan luotettavuutta.

Haastateltavien vastausten luotettavuutta lisäsi tutkimuksessa se, että haastateltavat olivat koko pilotin toiminnan ajan keskittyneet myös kirjaamiseen. Se oli ollut yksi työmenetelmä, jota kehitettiin. Näin ollen kirjaamisesta osana haasteellista työtä oltiin hyvin tietoisia. Toisaalta oma kokemattomuuteni haastattelijana saattoi kuitenkin vaikuttaa haastattelukysymysten laadintaan. On mahdollista, että en osannut kysyä asioita haastateltavilta parhaalla mahdollisella tavalla tai en osannut esittää asian kannalta oleellisia lisäkysymyksiä. Seuraavissa luvuissa vastaan asettamiini tutkimuskysymyksiin.

4 LASTENSUOJELUN PERHETYÖN KIRJAAMINEN

4.1. Kirjaaminen perhetyössä

Ensimmäinen tutkimuskysymyksen koski kirjaamisen sisältöä perhetyössä. Lastensuojelun perhetyöntekijät kirjaavat työtään useilla tavoilla. Kun asiakkuus alkaa, perhetyöstä tehdään perhetyön suunnitelma, johon kirjataan perustietojen lisäksi lähi- ja viranomaisverkosto, perheen elämäntilanne tällä hetkellä, voimavarat ja vahvuudet, perheen näkemys tuen tarpeesta sekä sosiaalityöntekijän huoli perheen tilanteesta. Samalla sovitaan perhetyöntekijän käyntien tiheys ja eritellään konkreettiset työn tavoitteet. Myös tavoitteiden toteutus on eritelty perheen, sosiaalityöntekijän ja perhetyöntekijän osuuteen tavoitteiden saavuttamiseksi. Suunnitelman tarkistuspäivämäärä sovitaan samalla kertaa. Suunnitelman lopussa on maininta laeista, jotka velvoittavat ja ohjaavat perhetyöntekijöiden työtä. Samassa yhteydessä mainitaan asiakaskertomuksesta. Asiakas allekirjoittaa suunnitelman yhdessä sosiaalityöntekijän ja perhetyöntekijän kanssa.

Lastensuojelun perhetyön väliarviointi tehdään, kun tavoitteissa on edetty riittävän pitkälle tai jos sosiaalityöntekijä, perhetyöntekijä ja/tai – ohjaaja katsoo sen muutoin tarpeelliseksi. Väliarvioinnissa tarkastellaan suunnitelmaan kirjattuja tavoitteita ja niiden täyttymistä. Jos asetetut tavoitteet on saavutettu, voidaan asettaa uudet tavoitteet, joita taas seuraavassa väliarvioinnissa tarkastellaan. Uusien tavoitteiden toteutus kirjataan kaikkien osapuolten kohdalta uudelleen. Perhetyö voi myös päättyä väliarviointiin, jos tavoitteet on saavutettu eikä lastensuojelullista huolta ole. Näin siitä tulee loppuarviointi, jossa katsotaan perheen jatkosuunnitelmia ja selviytymistä eteenpäin.

Perhetyössä laaditaan myös lausuntoja, jotka perustuvat perhetyön asiakaskertomusten kirjauksiin. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä pyytää perhetyöntekijöiltä lausuntoa perheen tilanteesta liittääkseen sen osaksi lastensuojeluasian käsittelyä sosiaaliviranomaisessa tai tuomioistuimessa.

Eniten perhetyöntekijät kirjaavat asiakaskertomuksiin. Asiakaskertomusta on muokattu tutkimukseni kohteena olevassa yksikössä toimineen pilotin ajan. Nykyistä mallia käytetään vuoden 2010 loppuun. Se on valmis lomake, johon kirjaaminen on päivittäistä.

Asiakaskertomus (liite 2) sisältää perustiedot tilanteesta; aika ja paikka, kirjaajan nimi, perheen nimi, läsnäolijat tai kehen on oltu yhteydessä ja työaika sekä onko kyseessä kotikäynti vai muu yhteydenotto. Lisäksi lomakkeessa on kohdat, jossa perhe saa itse määritellä oman näkemyksensä sen hetkisestä tilanteestaan ja perhetyöntekijä oman näkemyksensä perheen sen hetkisestä tilanteesta. Asiakaskertomuksessa kysytään vanhempien ja lasten tilannetta erillisinä kohtina. Sovittujen asioiden ja niiden toteutumisen kirjaamisen pohjana on perhetyön suunnitelman mukaisten tavoitteiden toteutumisen arviointi. Lopuksi ovat kohdat muista asiakkaan kanssa käsitellyistä asioista tai muuta huomioitavaa. Asiakas allekirjoittaa asiakaskertomuksen ja rastittaa kohdan, että hän on nähnyt kertomuksen ja että se on tehty hänen kanssaan.

Haastattelemani perhetyöntekijät kokivat, että asiakaskertomus on sisällöltään hyvä silloin, kun perheessä käydään viikoittain. Joissakin perheissä toteutettiin intensiivijaksoa eli käynnit oli erityisestä tarpeesta sovittu toteutettavaksi 3-4 kertaa viikossa kahden viikon ajan. Tällöin asiakaskertomuksen kohta perheen näkemyksestä omasta tilanteestaan kyseisellä hetkellä koettiin liian haastavaksi kohdaksi. Perhetyöntekijät eivät kokeneet, että perheen tilanne oleellisesti muuttuu päivittäin, jolloin niin tiheä tilanteen kirjaaminen koettiin turhaksi, myös asiakkaan näkökulmasta.

...Miks mä kirjaisin neljä kertaa viikossa samat asiat...

Kääriäisen (2004, 24.) huomio kirjaamisen ohjeiden puuttumisesta näkyy myös käytännössä. Kirjaamisen ohjeistaminen nostettiin kaikissa haastatteluissa esiin ja se koettiin haastavaksi työn osa-alueeksi, johon ei ole saatu riittävästi koulutusta.

...semmosen päivän koulutuksen, tai oisko ollu puoli päivää vaa...ei se riittäny...

...Tää on ollu tässä meiän pilotissa tää kirjaaminen näin pinnalla...

Kääriäinen (2003, 24.) kirjoittaa myös oletuksesta, jossa jokaisen ajatellaan suoriutuvan kirjaamisesta ilman koulutusta. Koulutuksen puute lisäsi haastateltavien epävarmuutta kirjaamisen sisällöstä. Ja vaikka osa perhetyöntekijöistä olikin lisäksi ottanut itse selvää kirjaamisesta, se oli jäänyt epäselväksi.

...Haastavinta on, mikä on tärkeetä kaikille tietää ja mikä siitä päivästä nousee olennaisimpana esiin...

Lastensuojelullisen huolen kirjaaminen kuuluu perhetyön asiakaskertomukseen. Tällöin joudutaan puuttumaan perheen sisäisiin asioihin, mihin yhteiskunnassamme ei ole totuttu. Järvinen ym. (2007, 44.) käsittelee lastensuojeluperheisiin kohdistuvaa puuttumista ja sanoo, että perheet voidaan velvoittaa ottamaan perhetyö vastaan. Puuttuminen vaatii työntekijöiltä hienotunteisuutta ja samalla rohkeutta tarttua vaikeisiin aiheisiin.

...Asiakas kokee hyvin epämiellyttävänä, että hänen asioitaan tuodaan tänne (asiakaskertomuksiin)...

...Mitenkäs sen teet hienotunteisesti, loukkaamatta asiakasta?...

...Se on vaan se, että ottaa rohkeasti (asioita esiin), vetelee kissoja pöydälle...

Kirjaaminen on myös tiedon käsittelyn prosessi, joka vaikuttaa tuleviin palveluihin (Kääriäinen 2003, 22). Asiakkaille on merkityksellistä se, mitä heistä kirjataan. Koska yksikössä on menetelmänä yhdessä kirjaaminen, asiakkaat näkevät kaiken, mitä heistä kirjataan. Asiakaskertomuksiin he voivat jopa itse kirjoittaa oman näkemyksensä.

...On niitä, jotka kirjaimen tarkasti lukee (asiakaskertomuksen)...

...On niitäki, jotka sanovat, että mä haluan itte kirjottaa siihe (asiakaskertomukseen) ja saavatki kirjottaa sen ”perheen näkemys tämän hetkisestä tilanteesta”...

4.2. Perhetyön kirjaamisen käytäntö

Toinen tutkimuskysymykseni oli, miten lastensuojelun perhetyön kirjaaminen tapahtuu. Kysymys on kirjaamisen erilaisista menetelmistä. Asiakaskertomus täytetään yhdessä vanhempien, lasten ja perhetyöntekijän kesken. Perhetyöntekijät kirjaavat pääsääntöisesti työajan loppupuolella, aikaa siihen käytetään noin puoli tuntia. Koska organisaatiossa on käytäntönä antaa lastensuojelun perhetyötä pääasiassa vain alle kouluikäisten lasten perheille, lapset osallistuvat kirjaamiseen vaihtelevasti, iästä riippuen. Kirjaamistilanteet vaihtelevat rauhallisista ja intensiivisistä keskusteluista katkonaisiin arjen tilanteiden keskeyttämiin tuokioihin, joissa asioista keskustelu on haasteellista.

...Se (kirjaaminen) niinku pysäyttää miettimään asioita...avaa asiakkaita keskusteluun...

...Jos on esim. tilanne, että isommat lapset tulee päivähoidosta ja on tarkoitus nähdä myös niitä lapsia, ja sitä tilannetta perheen siinä kohdassa ja sitte on jätetty vaa vähä aikaa ja pitäis kirjata...tekee mieli jättää kirjaamatta...

Kaglen (1991, 141.) mukaan informaation helppo tallentaminen ja käyttöön otto ovat avainasemassa. Haastattelemani yksikön asiakaskertomuksia säilytetään kansioissa perhetyönohjaajan huoneessa. Ovi on lukittuna aina, kun ohjaaja ei ole paikalla. Avaimia sinne ei ole perhetyöntekijöillä eikä sosiaalityöntekijöillä. Perhetyöntekijät säilyttävät asiakaskertomuksia laukuissaan ja laittavat ne

kansioon noin kerran viikossa, kun käyvät sosiaaliasemalla. Asiakaskertomuksien käyttö jälkeenpäin koetaan hankalaksi.

...Ne on fyysisesti eri paikassa. Ei ne oo kädenulottuvilla sillon, ku niitä tarttis...

...ne (asiakaskertomukset) on siellä lukkojen takana, ei sinne niin vaa mennä...

Lastensuojelun yksikössä ollaan siirtymässä ensi vuoden alusta Efficaan kirjaamiseen. Effica on sähköinen asiakastietojärjestelmä, joka on jo yksikön sosiaalityöntekijöiden käytössä. Efficaan kirjaamisen sisältö ja siihen liittyvät käytännöt ovat vielä suunnitteluasteella. Mutta koska työn kehittäminen Pilotin aikana on perhetyöntekijöiden yksi työn iso osa-alue, Efficaan siirtyminen tuo muutoksen ja kirjaamisen sisältöä pohdittiin.

...jos se tietokone tulee, ni siihen tarvii sitte tietenki opetusta. Ei mulla oo minkäänlaista koulutusta tietokoneen käyttöön ees...

...pitäis käydä sosiaalityöntekijöitten kans lävitte, mitä ne niinku haluaa...mikä on se tieto, mistä on hyötyä kaikille...

4.3 Kirjaamisen merkitykset perhetyöntekijöille

Kolmenessa tutkimuskysymyksessäni halusin tutkia myös, miksi perhetyön kirjaaminen on tärkeätä. Kääriäinen (2003, 24.) jakaa tiedon hyödyntäjät hallintoon, työntekijöihin ja asiakkaisiin, jotka kaikki käyttävät tietoa omiin tarpeisiinsa. Alla olevassa taulukossa on kuvattu kirjaamisen tasot ja tiedon tarve.

LASTENSUOJELUN PERHETYÖN KIRJAAMINEN	
tasot	tiedon tarve
hallinto	suunnittelu, tutkimus, arviointi
työntekijät	työn jäsentyminen, työprosessit, arviointi
asiakas	tietoisuus, vaikuttaminen (osallisuus)

Haastattelemani perhetyöntekijät nimesivät kirjaamiselle yhden syyn. Se nähtiin lain velvoittamana tehtävänä, joka tehtiin hallintoa varten. Kirjaaminen toteutettiin täsmällisesti noudattaen annettua velvoitetta vaihtelevissa tilanteissa.

...Ei tällasee asiakkaitten kans tehtävää (kirjaamiseen) oo muita syitä...

Toisaalta haastatteluaineistosta löytyi selkeästi myös kirjaamisen kaksi muuta tasoa. Toisena on oman työn jäsentäminen, joka tehdään työntekijää itseä varten. Työn jäsentäminen lisää selkeyttä ja motivaatiota. Kolmantena syynä kirjaamiselle on asiakaskertomuksen kirjaaminen asiakasta varten. Tämä oli saanut haastattelemassani yksikössä sisällön, jossa erityisesti tuettiin asiakasta.

Kääriäinen (2003, 24.) näkee haasteita tulkinnassa, jossa kirjaamisen tulisi palvella kaikkia osapuolia; asiakkaita, työntekijöitä ja hallintoa yhtä aikaa. Hänen mukaansa se asettaa paljon tehtäviä ja erityistä osaamista asiakastyötä tekeville. Yksi haastateltavista sanoi kirjaavansa lisäksi omatoimisesti työtään ja sen sisältöä selventääkseen. Kyseessä on työmenetelmien ja työn etenemisen kuvaamista. Se on yksi kirjaamisen muoto, tässä tapauksessa tarkoitettu vain perhetyöntekijöiden omaan käyttöön.

...Se on meidän tiimin työvälineenä, itte kehitettynä, omana työvälineenä...

...Sen tarkoitus on seurata meidän työskentelyn etenemistä, ei niinkään sen perheen tilanteen...

Tällaisen kirjaamisen perhetyöntekijä koki erilaiseksi sekä kirjoitussävyltään että sisällöltään. Perhetyön etenemisen kuvaamista ei voinut myöskään perhetyöntekijän mielestä kirjata asiakaskertomukseen.

...Se on erilaista ammatillista kirjaamista...

...Mä en ainakaan osaa kirjata siihen, mitä mä oon työntekijänä tehny sen asian eteenpäin viemiseksi...

4.4. Osallisuuden toteutuminen perhetyön kirjaamisessa

Olen teoriaosuudessa selvittänyt osallisuuteen liittyviä lähtökohtia lastensuojelun perhetyössä. Tämä oli myös neljäs tutkimuskysymys tutkielmassani.

Lastensuojelun perheet eivät ole oman elinympäristönsä kulttuurissa juurikaan tottuneet osallisuuteen omissa asioissaan suhteessa yhteiskuntaan. Lastensuojelun dokumentoinnissa on perinteisesti toimittu työntekijälähtöisesti, jolloin kirjaaminen on tapahtunut työntekijän toimesta, erillään asiakkaasta. Nykyään korostetaan asiakkaan osallisuutta, osallistamista ja asemaa omien asiointensa asiantuntijana. Muukkosen (2009, 133–134.) mukaan osallisuuden kunnioittaminen ja sen näkyminen myös asiakastyössä edellyttää osallisuuden valitsemista yhdeksi työskentelyä ohjaavaksi periaatteeksi. Lastensuojelun dokumentoinnissa tilanteeseen on havahduttu suhteellisen myöhään. Nykypäivänä osallisuutta pidetään kuitenkin asiakaslähtöisenä ja työn tuloksellisuutta parantavana menetelmänä, johon sosiaalityön dokumentoinnin toivotaan pyrkivän.

Käsitellessään kohtaamisosallisuutta Muukkonen (2009, 135.) ehdottaa osallisuuden erittelyä konkreettisesti jokaisessa tapaamisessa, jolloin kohtaamisosallisuus voi tapahtua. Lastensuojelun perhetyön yhdessä

kirjaamisen menetelmä on hyvä esimerkki korostaa asiakkaan osallisuutta omissa asioissaan. Yhdessä kirjaaminen asiakkaan kanssa on osallisuutta edistävää, työskentelyn läpinäkyvyyttä korostavaa ja luottamusta herättävää. Osallisuus luo asiakkaalle tunnetta kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta, arvostuksesta ja kunnioittamisesta. Siirtyminen työn kohteena olosta yhdeksi toimijaksi tuo asiakkaalle voimavaroja ja uusia näköaloja haasteiden selviytymiskeinoista ja – mahdollisuuksista.

Kirjaaminen yhdessä asiakkaan kanssa avaa asiakkaan näkemään paremmin oman tilanteensa ja haasteet siinä. Samalla se laittaa käyntiin muutosprosessin, jossa asiakas itse on pääosallisena ja toimijana.

...Se (kirjaamistilanne) haastaa asiakasta siihen muutosprosessiin...

...Se avaa asiakkaita keskusteluun...

Yhdessä kirjaaminen koettiin keskusteluineen yhteistä tavoitetta kohti kulkemisena ja sen selventäjänä. Kirjaamistilanteet nähtiin myös vaikuttavana ohjaustilanteena, joissa suhteen laatu ja työntekijän ammatillisuus korostuu.

...Kirjaamisen kautta voi myös opettaa ja ohjata ja tukea sitä asiakasta siinä keskustelussa, koska siinä puhutaan asioista ihan selkeesti...

Asiakkaan osallisuutta edistää kirjaamisen avoimuus. Luottamus tiedon laatuun ja sisältöön sekä sen kulkuun syvenee, jolloin asiakas sitoutuu paremmin ja on avoimempi yhteistyölle.

...Se tekee meidän työn avoimeks ja rehelliseks, että asiakkaitten ei tarvi mieltiä, että mitähän noi meistä takanapäin puhuu...

...Nyt hän näkee itte ja voi vaikuttaa, mitä hänestä kirjoitetaan...

Yhdessä kirjaaminen on myös perhetyöntekijöiden näkökulmasta asiakkaan osallisuutta lisäävää ja tavoitteisiin sitouttavaa. Työn tavoitteet kirkastuvat asiakkaalle. Samalla asiakaskertomus koettiin asiakkaan voimauttamisvälineeksi, jota hyödynnettiin perhetyöntekijöiden ja asiakkaiden vuorovaikutuksessa laajasti.

*...Tulee kirjattua enemmän niitä positiivisia ja voimauttavia asioita.
Näkökulma on se...*

Muukkosen (2009, 133–134.) mukaan osallisuus merkitsee dialogisuuden sekä yhteisen ja jaetun ymmärryksen tavoittelua. Haastattelemani yksikön työmenetelmänä on perheen osallisuus perhetyön kirjaamisessa. Koko perheen ottaminen mukaan kirjaamiseen sisältää monia merkityksiä perheelle. Perheen on mahdollista kokea tiiviimpää yhteisyyttä, todellista kuulluksi ja ymmärretyksi tulemista, omiin asioihin vaikuttamista ja tiedon läpinäkyvämpää kulkua. Sosiaalityön ja erityisesti lastensuojeluprosessin ja sen menetelmien tullessa työskentelyn ja kirjaamisen kautta tutuiksi työn edistymistä hidastavia ennakkoluuloja ja asenteita saadaan purettua ja voimavaroja kohdennettua tavoitteiden saavuttamiseen.

Koska työn lähtökohtana on lastensuojelu, sen keskiössä on lapsi. Lapsen ja vanhempien osallisuus tietoon on osallisuuden perusasia (Muukkonen 2009, 137). Osallistavassa kirjaamiskäytännössä lasta ei eroteta perheestä eikä perhettä lapsesta vaan kysymyksessä on kokonaisuus, jonka kaikki jäsenet vaikuttavat perheen yhteiseen tilanteeseen. Sen vuoksi kirjaaminen tapahtuu yhdessä.

4.5 Perhetyön kirjaamisen haasteita

Kirjaaminen asiakkaan kanssa yhdessä koettiin luottamuksen syntymisen, työn etenemisen ja tavoitteisiin pääsyn kannalta hyväksi tavaksi. Kirjaamiseen liittyvissä käytännöissä koettiin kuitenkin suuriakin haasteita. Kirjaamisen teoriaosuudessa käsiteltiin useissa kohdissa kirjaamisen hyödyntämisen mahdollisuuksia. Niitä voidaan hyödyntää asiakasta valitessa, työtä suunnitellessa, tavoitteita laadittaessa, erilaisissa arvioinneissa ja lausuntoja ja

päätöksiä tehdessä. Asiakaskertomuksia ei kuitenkaan perhetyöntekijöiden mielestä hyödynnetty riittävästi. Niiden täyttäminen koettiin turhauttavana ja jopa asiakkaan luottamuksen pettämisenä, jos lähtökohtana pidetään tiedonkulkua asiakkailta perhetyönohjaajalle tai sosiaalityöntekijöille.

...sosiaalityöntekijät ei niitä lue. Enkä mä usko, että perhetyönohjaajaan lukee niitä...

...Sitä toivois, että perhetyönohjaajat ja sosiaalityöntekijät ottais päivittäiseen työhönsä näitä meidän kirjauksia. Ettei tulis sitä turhautumista meille...

... Asiakkaat luulee, että se tieto, mikä niihin kirjoitetaan, menee suoraan sosiaalityöntekijöille. Suurin osa asiakkaista luulee niin. Niinhän se ei ole...Se on tavallaa asiakkaan huijaamista...

Haastatteluista nousi myös esiin, että koska asiakaskertomuksia ei lueta, todellinen, merkittävä tieto kulkee perhetyöntekijöiltä perhetyönohjaajalle ja sosiaalityöntekijöille suullisesti.

...Ne johtopäätökset ja ratkaisut tehdään suullisten palautteiden perusteella...

...En mä usko, että ne on sen kirjoitetun tiedon varassa...

Perhetyöntekijät arvioivat, että Efficaan siirryttäessä asiakaskertomusten hyödyntäminen lisääntyy. Hyöty koettiin olevan kaikkien osapuolten; perhetyöntekijöiden, perhetyönohjaajien, sosiaalityöntekijöiden ja lopulta myös asiakkaan. Tiedon kulku reaaliajassa, sen nopea ja helppo käytettävyys sekä yhtenäisyys koettiin tiedon kulkua ja yhteisen tekemisen tavoitetta vahvistavaksi ja selventäväksi.

...Sillon ne (sosiaalityöntekijät) näkee ne (asiakaskertomukset), ennen ku lähtee kotikäynnille tai kun asiakas soittaa, ni ne voi kattoo niitä samalla tavalla kun omia kirjauksia...

Nykyisessä kirjaamiskäytännössä asiakkaan allekirjoituksella koettiin olevan suuri merkitys. Se merkitsee asiakkaalle yhdessä tekemistä, hänen ottamistaan mukaan työhön, hänen kunnioittamistaan ja arvostamistaan. Työntekijälle allekirjoitus merkitsee asiakkaan hyväksyntää kirjaamisen sisällölle, asiakkaan osallistamista ja yhteisiin sopimuksiin ja tavoitteisiin pyrkimistä.

...Se (asiakaskertomus) on yhdessä tehty... asiakas ne (asiat) hyväksyy ja allekirjottaa...

Efficaan kirjaamisen aikanakin allekirjoitus halutaan pitää käytössä, vaikka toisaalta muutosten yhteydessä käytännön pelätään muuttuvan resurssien pakottamana. Suunnitelmat ovat kuitenkin vielä kesken, joten asiasta ei ole varmuutta.

...Mutta fakta on, ettei meillä oo tiloja eikä aikaa mennä johonki toimistolle kirjaamaan. Eriksee, ilman asiakasta. Se muuttaa meidän kirjaamisen...

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Sosiaalityö juridisoituu ja työntekijöiden vastuu kasvaa koko ajan. Olen itse päässyt opiskelujen myötä huomaamaan, että lastensuojelun perhetyön kirjaamisen käytännöt vaihtelevat. Etsiessäni lastensuojelun perhetyön kirjaamisesta tietoa kirjallisuudesta sitä löytyi hämmästyttävän niukasti. Opiskeluaikana tapaamieni lastensuojelun perhetyöntekijöiden kokemukset kirjaamisen haasteista lisäsivät kiinnostustani. Siksi halusinkin valita tutkimukseni aiheeksi lastensuojelun perhetyön kirjaamisen. Halusin tutkia, mitä kirjaamisesta on kirjoitettu ja kuinka lastensuojelun perhetyöntekijät kirjaamisen kokivat. Neljän lastensuojelun perhetyöntekijän kokemuksista sain tutkimustuloksia, joissa on paljon yhtenäisiä huomioita aiemman kirjallisuuden ja tutkimuksen kanssa. Jotta lastensuojelun perhetyön kirjaaminen saadaan toimivaksi ja selkeäksi, vaatii se vielä kehittämistyötä sosiaalityön ammattilaisilta.

Ensimmäiseen tutkimustehtävääni, joka koski lastensuojelun perhetyön kirjaamisen sisältöä, sain hyvin tutkimustuloksia. Perhetyöntekijät kokivat kirjaamisen asiakaskertomukseen olevan luonteva osa heidän työtään. Asiakaskertomukseen kirjaamisessa haasteellisimmaksi kohdaksi koettiin oleellisen tiedon löytäminen asiakaskäynnistä. Perhetyöntekijät olivat epävarmoja sosiaalityöntekijöiden tiedon tarpeesta lastensuojelutarpeesta: mikä oli merkityksellistä, tärkeää ja olennaista. Tämä voi johtua kirjaamisen tarkoituksen, tavoitteen ja sisällön yhteisen pohdinnan vähyydestä tai kirjaamisen sisällön hyödyntämättömyydestä. Syynä perhetyöntekijöiden kokemaan epävarmuuteen voi olla myös kirjaamisen toteuttaminen asiakaskäynnin loppuksi, jolloin tilanteen mahdollinen hektisyys ja työajan päättyminen häiritsevät keskittymistä.

Perhetyöntekijät kokivat, etteivät he olleet saaneet kirjaamiseen riittävää koulutusta. Heidän arvionsa noin päivän mittaisesta kirjaamiseen liittyvästä koulutuksesta asiakaskertomuksen täyttämisen läpikäynnin muodossa ei kuitenkaan poikkea aiheeseen liittyvän kirjallisuuden mukaan juurikaan

käytännön todellisuudesta. Spesifinä osaamisen alueena lastensuojelun kirjaamiseen tarvittaisiin lisäkoulutusta. Samalla yhteisistä käytännöistä ja tiedon sisällöstä ja tarpeesta on hyvä käydä vuoropuhelua eri ammattikuntien välillä, jolloin työn sujuvuus ja mielekkyys paranevat ja työmenetelmät selkiytyvät ja kehittyvät.

Perhetyöntekijöiden asiakaskertomukseen kirjaamat asiat ovat valtakunnallisten ohjeistuksen mukaisia. Perhetyöntekijät kuitenkin kyseenalaistivat intensiivijakson kirjaamisen tiheyden tarpeellisuuden. Tilanteet eivät perhetyöntekijöiden kokemuksen mukaan oleellisesti muuttuneet niin lyhyessä ajassa. Tilannetta voidaan tarkastella myös toisesta näkökulmasta. Oleellista on, näkevätkö asiakkaat oman tilanteensa edistymisen ja kykenevätkö he erittelemään ja sanoittamaan tunteitaan ja ajatuksiaan. Kriisiytyneessä lastensuojelullisessa tilanteessa perheillä voi olla elämän monilla eri osa-alueilla suuriakin ongelmia, joiden keskellä perheen sen hetkisen elämäntilanteen erittely voi tuntua liian vaikealta eikä päivittäistä pientä edistymistä nähdä. Muutokset lähtevät omassa mielessä tapahtuvasta pohdiskelusta, jolloin sitä voi olla vaikea havaita.

Asiakaskertomuksen ollessa vain perhetyöntekijöiden ja asiakkaan välinen työmenetelmä, sen tehtävä tiedon välittäjänä muuttuu. Haastatteluissa tuli useissa kohdin esiin perhetyöntekijöiden näkemys hienotunteisuudesta yhtenä kirjaamisen tärkeimmistä elementeistä suhteessa asiakkaaseen. Tutkimustuloksista ei hienotunteisuus noussut esiin suorana kirjaamisen esteenä. Useissa kohdin kuitenkin viitattiin hienotunteisuusyihin kirjaamisen haasteena. Tässä voidaankin miettiä, kuinka ja missä määrin hienotunteisuus vaikuttaa kirjaamisen sisältöön. Toisaalta se voi myös vaikuttaa työn lopputulokseen. Onko hienotunteinen ja samalla hieman varovaisempi kirjaamistapa hyvä? Kirjataanko silloin kaikki asiakkaan asiat rehellisesti niin kuin ne ovat tapahtuneet? Edistääkö asiakkaan tavoitteita enemmän suora ja avoin kuin hienotunteinen kirjaaminen?

Haastatteluaineistosta nousi esiin joidenkin perhetyöntekijöiden käsitys, että todellinen, merkittävä tieto kulkee perhetyöntekijöiltä perhetyönohjaajalle ja sosiaalityöntekijöille suullisesti. Yksi perhetyöntekijä viittasi tähän

toteamuksellaan, etteivät sosiaalityöntekijät ole heidän kirjaamansa tiedon varassa. Sosiaalityön nopeasti vaihtuvat tapahtumat aiheuttavat tilanteita, joissa suullisen, nopean tiedon välityksen merkitys kasvaa. Kirjallinen tiedonkulku on silloin hidas. Kun kyseessä on lastensuojelun perhetyöntekijöiden asiakaskertomukseen kirjaama tieto, käsityksen voidaan katsoa olevan merkityksellinen silloin, jos suullinen ja kirjallinen tieto eivät ole yhtenevät. Onko perhetyöntekijöiden kirjaama tieto ja suullisesti välitetty tieto samansisältöinen? Vaarana voi olla, että yhdessä kirjaamisen avoimuus on pinnallista ja kirjaaminen jää vaille syvempää sisältöä.

Toinen tutkimustehtäväni koski kirjaamisen menetelmiä. Haastattelemassani perhetyön yksikössä käytössä ollut asiakaskertomuksen kirjaaminen yhdessä perheen kanssa oli perhetyöntekijöiden mielestä työskentelyn etenemisen ja tavoitteisiin pääsyn kannalta positiivinen asia. Yhdessä kirjaaminen luo lastensuojelutyölle sen avoimuuden, jota se vaatii poistaakseen ennakoasenteet. Lastensuojelun historia kulkee edelleen mukana tuoden painolastia aiemmin toteutuneista työmuodoista ja – tavoista. Niistä irti pääsemisen yhtenä keinona on yhdessä kirjaaminen, jolloin työn motiivi ja tavoitteet ovat kaikkien osapuolten tarkasteltavina.

Perheen ottaminen mukaan kirjaamiseen tarkoittaa myös lasten mukana oloa. Asiakaskertomuksessa on kohta, jossa kysytään lapsen tilannetta. Lapsen huomioiminen erillisenä vanhemmistaan nostaa lastensuojelutyön keskeisen periaatteen esiin. Haastattelemassani perhetyön yksikössä käytäntönä ollut palvelun tarjoaminen alle kouluikäisten lasten perheille rajoittaa lasten kirjaamiseen osallistumista. Lasten iästä riippuu, kuinka he voivat olla mukana kirjaamisessa. Ikä ei kuitenkaan ole este lapsen huomioimiselle kirjaamisessa. Vaikka lastensuojelun perhetyön asiakkuus perustetaan perheelle, työn tavoitteet asetetaan lapsen edun ja hyvinvoinnin näkökulmasta. Tämän tulee näkyä myös kirjaamisessa. Haastatteluaineiston perusteella perhetyöntekijöillä lapsen etu ja hyvinvointi oli korostuneesti esillä kirjaamisessa, tavoitteissa ja työskentelyssä.

Haastattelemassani yksikössä perhetyöntekijät olivat sitä mieltä, että asiakaskertomusten tietoja ei hyödynnetä riittävästi lastensuojelussa.

Kirjaamisten hyödyntämättömyys turhautti perhetyöntekijöitä siltä osin, kun niitä olisi voitu käyttää tiedonkulun parantamiseen, lastensuojelun muiden asiakirjojen ja päätösten tekoon sekä oman työn merkityksellisyyden tukemiseen. Asiakaskertomusten hyödyntämättömyyteen vaikuttivat niiden käytettävyyden ja käsittelyn vaikeus. Ne eivät olleet helposti saatavilla silloin, kun niitä olisi tarvinnut.

Asiakaskertomukseen kirjaaminen oli painottunut perhetyöntekijöiden ja asiakkaiden väliseksi työmenetelmäksi, joka perhetyöntekijöiden mielestä oli asiakkaan voimaannuttamisväline. Kirjaamistilanteet ja kirjaamisen sisältö tukivat ja kannustivat asiakasta selviämään haasteistaan. Perhetyöntekijät olivat luoneet kirjaamiselle oman tärkeän merkityksensä, jotta sitä hyödynnettäisiin edes jollain tavalla. Perhetyöntekijöiden tapa luoda kirjaamiselle uusi merkitys antoi myös heidän omaan työhönsä lisämerkityksen. Toisaalta perhetyöntekijöiden kirjaamiselle luoma merkitys kertoi luovan työntekijän tavasta muodostaa työlleen merkityksiä, jolloin työ olisi mielekästä.

Haastatteluissa nousi esiin kirjaamisen siirtyminen Efficiaan, joka tapahtuu suunnitelmien mukaan vuoden 2011 alkupuolella. Siirron odotetaan tuovan mukanaan keskustelua lastensuojelun perhetyöntekijöiden, perhetyön ohjaajan ja sosiaalityöntekijöiden välille kirjaamisen sisällöstä. Perhetyöntekijöiden ehdotus yhteisestä keskustelusta on työmenetelmien selkiytymisen, yhteisten tavoitteiden, tiedon kulun ja kehittämisen kannalta oleellinen asia. Ilman yhteistä pohtimista kirjaamisen sisältö jää edelleen irralliseksi ja hyödyntämättä. Efficiaan siirtymisen yhteydessä tiedon laajemmat käsittely- ja erittelymahdollisuudet lisääntyvät, jolloin erillistiedon poiminta helpottuu ja tieto voidaan ottaa tarkempaan käyttöön.

Toisaalta Efficiaan siirtyminen herättää perhetyöntekijöissä monenlaisia ajatuksia työmenetelmien muuttumisesta ja käytännön haasteista. Suurimpana ongelmana nähtiin käytännön ongelmat kannettavan tietokoneen käytöstä ja mukana kuljettamisesta. Myös yhdessä kirjaaminen nähtiin ongelmallisempänä. Yhdessä kirjaamisen käytännön toteutus onkin yksi lastensuojelun perhetyön tulevaisuuden haasteista.

Kolmas tutkimustehtävä, kirjaamisen syyt, nosti esille kirjaamisen kolme tasoa. Lastensuojelun perhetyöntekijät kirjasivat lain velvoittamina eli hallintoa varten. Toinen syy kirjaamiseen on oman työn jäsentäminen. Tätä voidaan tehdä asiakaskertomuksiin sekä työn etenemistä ja edistymistä kuvaaviin kirjauksiin, jotka voivat olla vain perhetyöntekijöiden omassa käytössä. Asiakaskertomukseen yhdessä kirjaaminen on asiakkaan taso, joka voi voimaannuttaa asiakasta ja vahvistaa asiakkaan osallisuutta, vaikka tiedon hyödyntämisessä nyt nähdään puutteita.

Kirjaamisten hyödyntämättömyys näyttäytyy perhetyöntekijöille toisaalta asiakaskertomusten käytettävyyden vaikeutena ja toisaalta asiakaskertomukseen kirjatun tiedon vähäisenä merkityksenä lastensuojeluasian dokumentoinnissa. Kirjaamisten käytettävyyttä voitaisiin lisätä ottamalla se yhdeksi tiedon lähteeksi lastensuojeluprosessin dokumentoinnissa.

Neljäs tutkimustehtäväni koski osallisuuden näyttäytymistä kirjaamisessa. Osallisuuden merkitykseen laajemmin havahduttiin dokumentoinnissa vasta uuden lastensuojelulain myötä. Sen on havaittu kuitenkin lisäävän asiakkaiden oman tilanteensa hahmottamista ja omista asioista tietoiseksi tuloa. Ilman tietoa ja vaikutusmahdollisuutta on vaikea kokea olevansa osallinen. Osallisuuden lisääntyminen kirjaamisessa korostuu haastatteleman perhetyöntekijöiden yksikön työmenetelmissä. Asiakaskertomuksen kirjaaminen yhdessä on keskeisintä osallisuuden lisäämistä. Siinä aivan erityisellä tavalla näyttäytyy asiakkaan tiedon saanti ja omiin asioihin vaikuttaminen.

Teoreettisessa taustassa esiin tullut Muukkosen (2009, 134.) osallisuuden erittely kahteen osa-alueeseen, asiakasprosessien kokonaisuuteen ja yksittäisiin kohtaamisiin, lisää osallisuuden syvempää merkitystä ja tuo esille osallisuuden ulottuvuuksia. Lastensuojelun asiakasprosessit voivat haastatteluaineiston mukaan olla melko pitkiäkin, jolloin siihen liittyy monia tilannearviota ja sopimuksia. Tällaista prosessiosallisuutta voidaan tarkastella asiakkuuden jatkumona, joissa yksittäisen asiakkaan ääntä tai tilanteen kehittymistä työmenetelmien kautta voidaan tarkastella erillisinä. Näin voidaan saada käyttöön pilkottua tietoa, jota työskentelyssä voi hyväksikäyttää

yksittäistä tilannetta tai tapahtumasarjaa pohdittaessa. Kirjaamisen sisällöllä on tässä suuri merkitys. Asiakaskäytien yksittäisissä kohtaamisissa korostuu dialogisuus, jota kirjaamistilanne parhaimmillaan lisää. Dialogisuus on yksi lastensuojelun käytetyin työmenetelmä.

Haastattelemani yksikön perhetyön yhdessä kirjaaminen antaa jopa asiakkaalle itselleen mahdollisuuden kirjata asiakaskertomukseen oman tilanteensa. Osallisuuden näin laaja-alainen toteuttaminen haastaa asiakkaat avautumaan, jolloin lastensuojelullisen huolen purkaminen voi alkaa. Avoimella dialogilla lisätään sitoutumista, luottamusta ja turvallisuuden tunnetta. Kirjaamistilanteet nähtiin samalla ohjaus ja neuvontatilanteina, joissa asiakas itse oli tasavertaisena osallistujana ja oman elämänsä asiantuntijana.

Haastatteluaineistosta nousseen kirjaamisen läpinäkyvyyden korostuminen oli merkittävää. Se näyttäytyi asiakkaille erityisesti tiedon saamassa merkityksessä. Aiempien mahdollisten omakohtaisten tai toissijaisten lastensuojelukokemusten valossa luodut mielikuvat itsestä kirjatun tiedon sisällöstä eivät pitäneetkään paikkaansa. Käytössä oleva dokumentointitapa avasi asiakkaan nähtäväksi kaiken hänestä kirjatun tiedon. Asiakkaalle ei jäänyt epäselväksi mikään kirjaamisesta noussut asia, koska asiakaskertomus käytiin läpi tarvittavilta osin ennen allekirjoitusta. Näin mahdolliset myöhemmät lausunnot tai muut tehdyt päätökset perustuivat myös asiakkaan tietämiin kirjauksiin. Menetelmä on osa osallisuuden avointa toteutusta. Avoimuudella avataan asiakkaalle se todellinen kuva, mikä perheessä lastensuojelullisesta näkökulmasta tällä hetkellä on. Samalla se luo myös asiakkaalle mahdollisuuden tarkastella tilannettaan tietoisempana kirjaamisen merkityksestä.

Uudenlaisen kirjaamisen kokemuksen poistettua avoimuuden esteitä työskentelyn toteutukselle jää enemmän luottamuksellista tilaa. Tällöin sekä perhetyöntekijöiden että perheen on helpompi kohdistaa huomio työn tavoitteisiin. Perheen voimavarojen jakautuminen muiden ongelmien lisäksi itsensä suojeluun lastensuojelun perhetyötä vastaan häviää, jolloin perhe voi kohdentaa myös voimavarojaan työskentelyn tavoitteisiin. Osallisuuden merkittävyyttä kirjaamisessa on syytäkin korostaa.

Haastatteluaineistosta nousut kirjaamisen merkitys asiakkaan voimauttamisvälineenä on osa osallisuutta. Kirjaamisen ollessa perhetyöntekijöiden ja asiakkaan välinen työmenetelmä, jossa korostetaan asiakkaan voimautumista, se muodostaa asiakkaan näkökulmasta positiivisen osallisuuden muodon. Perhetyöntekijä ammattitaitonsa tuomalla osaamisella on tukemassa ja kulkemassa asiakkaan rinnalla tuoden esiin edistymisen pieniä askelia ja asiakkaassa olevaa hyvää.

Yksikössä toimiva, kirjaamisessakin näkyvä, osallisuutta lisäävä menetelmä nousi haastatteluissa usein esiin, vaikka siitä ei käytetty kyseistä käsitettä. Perhetyöntekijät käyttivät nimitystä asiakaskertomukseen yhdessä kirjoittaminen. Osallisuutta lisäävän menetelmän esiin nostaminen laajentaisi sen merkitystä myös työntekijöille. Hieman epäselväksi jäi, kuinka tietoisia perhetyöntekijät olivat osallisuutta lisäävästä menetelmästä. Menetelmä itsessään oli kuitenkin laajassa ja osaavassa käytössä.

6 POHDINTA JA KEHITTÄMISEHDOTUKSIA

Aiheen valinta kypsyi opintojen aikana kertyneistä mielenkiinnon lähteistä ja kokemuksista. Aihe muotoutui luontevasti ja oli erittäin kiinnostava. Aihe tarkentui lopulliseksi ennen tutkimussuunnitelman tekoa. Hain tietoa kirjallisuudesta, tutkimuksista ja elektronisista lähteistä ja selvitin aiempia opinnäytteitä aiheesta. Tietoa kirjaamisesta oli tarjolla jonkin verran, mutta varsinaisesta kirjaamisen sisällöstä niukemmin. Se lisäsi kiinnostustani.

Tutkimustehtävän asettelu oli aiheeseen perehdyttyäni ja harjoittelusta saamieni kokemusten perusteella suhteellisen mutkaton. Tutkimustehtäväksi muotoutuivat kirjaamisen ydinasiat. Aiheesta johtuen päädyin laadulliseen tutkimukseen ja teemahaastatteluun. Haastattelut onnistuivat hyvin, sain aineistoa tutkimukseeni kokonaisuudessaan riittävästi. Haastatteluista nousi voimakkaasti esiin osallisuus, jolloin päädyin tarkastelemaan myös sen näyttäytymistä kirjaamisessa. Se olikin työn kokonaisuuden kannalta olennaisen tärkeä osa.

Vaikka ajatuksissani oli melko selkeä kuva työn rakenteesta ja sisällöstä, kirjoittamisen aloittaminen tuntui vaikealta. Toisaalta sitten, kun kirjoittaminen alkoi, työ eteni nopeasti. Prosessikirjoittaminen oli haasteellista. Johdonmukaisesti etenevän tekstin ja toisiaan tukevien kappaleiden kirjoittaminen vaati välillä etäisyyden ottamista. Tekstin hiominen lopulliseen muotoonsa tuntui aikaa vievältä, mutta tarpeelliselta. Ohjaajani paneutuvasta ja kannustavasta ohjauksesta sain tutkimukseeni selkeyttä ja uusia näkökulmia. Lopullinen aikatauluni piti, vaikka työ ei alussa edennytäkään suunnittelemani tavalla. Työn sitova aikataulutus oli itselleni tärkeä, että pysyn aiheen otteessa ja työ valmistuu ajallaan.

Tutkimuksen pohjalta syntyi paljon ajatuksia ja kysymyksiä, jotka vaatisivat vielä tutkimista ja selvittämistä. Lastensuojelun perhetyön kirjaamisesta saisi monipuolisempia ja erityisesti yksityiskohtaisempia tutkimustuloksia, jos tutkija keskittyisi vain tiettyyn kirjaamisen osa-alueeseen. Ottamalla itse mukaan koko

asiakaskertomuksen kirjaamisen sain tutkimustuloksia laajemmasta perhetyöntekijöiden kirjaamisesta. Tutkimalla vain esimerkiksi osallisuutta kirjaamisessa voisi tutkimuksessa haastatella useampia perhetyöntekijöitä ja sen myötä saada laajempia näkökulmia yhteen tutkittavaan aiheeseen.

Jos tutkimuksen laajentaisi vertailemaan lastensuojelun perhetyöntekijän ja asiakkaan yhdessä kirjaamista ja lastensuojelun perhetyön kirjaamistapaa, jossa työntekijä kirjaa yksin, olisi mielenkiintoista tutkia asiakkaiden osallisuuden kokemuksia. Osallisuutta keskeisenä työmenetelmänä korostava yhdessä kirjaaminen näytti tuottavan tuloksia työn tavoitteisiin pyrkimisessä.

Eriyksen mielenkiintoista olisi tutkia haastattelemani yksikön perhetyöntekijöitä Efficaan kirjaamiseen siirtymisen jälkeen. Onko perhetyön kirjaaminen muuttunut ja kuinka.? Miten sen kokevat perhetyöntekijät ja asiakkaat? Kuinka osallisuuden on käynyt?

Lastensuojelun perhetyöntekijöiden näkökulma ja kokemukset ovat vain yksi tarkastelutapa perhetyön kirjaamisesta. Mielenkiintoista olisi tutkia myös, miten asiakkaat kokevat kirjaamisen ja siihen liittyvät osa-alueet. Tutkittaessa asiaa asiakkaiden näkökulmasta, nousisi varmasti esiin niitä seikkoja, jotka edesauttavat tai vastaavasti heikentävät asiakkaiden kykyä tai tahtoa yhdessä kirjaamiseen. Haastatteleamalla sekä asiakkaita että perhetyöntekijöitä, voisi saada vertailevia tutkimustuloksia siitä, miten eri osapuolet ovat kokeneet kirjaamisen samassa tilanteessa. Jotta todellinen kuva lastensuojelun perhetyön kirjaamisesta saavutetaan, tarvitaan tilanteesta erilaisia näkökulmia.

LÄHTEET

- Bardy, M. 2009. Johdanto. Teoksessa Bardy, M. (toim.). Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Egelund, T. & Halskov, T. 1986. Socialt arbete I praktiken. Översättning Britt Olsson. Lund: Studentlitteratur.
- Eskola, J. & Suoranta J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2000: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Fook, J. 2002. Social work. Critical theory and practice. London: SAGE Publications Ltd.
- Hallintolaki 6.6. 2003/434.
- Heino, T., Berg, K. & Hurtig, J. 2000. Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyyksiä. Stakes 14/2000. Helsinki.
- Henkilötietolaki 22.4.1999/523.
- Hirsjärvi, S. & Hurme H. (2001) Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press
- Hirsjärvi, S., Remes, & Sajavaara, P. 2003. Tutki ja kirjoita. 6. – 9. painos. Helsinki: Kirjayhtymä.
- International Federation of Social Workers. Luettu 23.11.2010.
<http://www.ifsw.org/p38000408.html>
- Järvinen, R., Lankinen. A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki. Edita Prima.
- Kääriäinen, A. 2003. Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina. Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka. Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia 1/2003. Helsingin yliopisto.
- Kääriäinen, A. Leinonen, A. & Metsäranta, H. 2006. Lastensuojelutyön dokumentointi. Opastusta ja ideoita käytäntöön. Helsinki. Yliopistopaino.
- Kagle, J. 1991. Social work records. Illinois: Waveland Press, Inc.
- Kärki, J. 2007. Asiakaskohtaisen sosiaalityön luokitukset. Sosiaalityöntekijän asiakaskohtainen toimintoluokitus ja asiakaskohtaisen sosiaalityön

kohteluokitus versiot 1.0. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Ohjeita ja luokituksia 2007:2. Vaajakoski

Kiviniemi, K. 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Chydenius-Instituutin julkaisuja 3/2001. Jyväskylä: PS-kustannus, 68–84.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812.

Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621.

Lapsen oikeuksien yleissopimus 21.8.1991/60.

Lastensuojelulaki 12.7.2010/88.

Lastensuojelulaki. 13.4.2007/417.

Lastensuojelun käsikirja. Sosiaaliportti. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/dokumentointi/> Luettu 17.1.1011.

Muukkonen, T. 2009. Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa Bardy, M. (toim.). Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 7. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Palsbro, L. 2000. Argumentation and knowledge – An empirical study on inference-making in expert and novice reasoning. Teoksessa: L.Lundquist & R. J. Jarvella (toim.) Language, text and knowledge. Mental models of expert communication. Berlin: Mouton de Gruyter, 207–234.

Raunio, K. 2009. Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Hakapaino.

Reijonen, M. 2005. ”Mitä työtä se perhetyö oikein on?” – ammattina perhetyöntekijä. Teoksessa Reijonen M. (toim.) Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sosiaalihuollon asiakkaan asema ja oikeudet. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2001:11. Helsinki.Sosiaali- ja terveysministeriö.

Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki (417/2007) Soveltamisopas. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 65. Vaajakoski.

Thomas, N. 2002. Children, family and the state. Decision-making and child participation. Bristol: Policy Press.

LIITTEET

liite 1

SUOSTUMUS

Suostun osallistumaan haastatteluun, jota tullaan käyttämään Eija Riihimäen opinnäytetyössä, joka käsittelee lastensuojelun perhetyön kirjaamista. Olen tietoinen, että osallistumiseni on vapaaehtoista.

Aineistona tullaan käyttämään vain tässä haastattelussa antamiani tietoja. Tietoja käytetään raportoinnissa niin, ettei ulkopuolinen pysty yhdistämään tietoja minuun. Äänitetyssä haastattelussa kerättyjä tietoja säilytetään salassapitomääräykset huomioiden ja tiedot hävitetään aineiston analysoinnin ja raportoinnin jälkeen asianmukaisesti.

Paikka ja aika Tampere 15.8.2010

Allekirjoitus _____

Nimen selvennys _____

Tampereen kaupunki
Hyvinvointipalvelut
Yleinen sosiaalityö
Kotiin annettava lastensuojelun perhetyö

ASIAKASKERTOMUS

Perhe _____ Pvm. ja klo _____

Kirjaaja _____

Kotikäynti tai muu yhteydenotto, mikä

Läsnäolijat tai kenen kanssa oltu yhteydessä

Keskusteltu asiakkaan kanssa

Sovitut asiat ja niiden toteutuminen

Perheen tilanne

Lapset

Vanhemmat

Siisteys, ruokatalous yms.

Muuta huomiotavaa
